

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060106

DOM
2023-09-26
Stockholm

Mål nr
M 11811-22

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2022-09-27 i mål nr M 5436-21, se bilaga A

PARTER

Klagande

Värmdö kommun

Ombud: Advokat R.L

Motpart

P.E

SAKEN

Kostnadsansvar för installation av LTA-pump för utförande av allmän vattentjänst

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom och ogillar käromålet.

Dok.Id 1978247

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Värmdö kommun har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och ogilla käromålet.

P.E har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

PARTERNAS TALAN OCH UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har åberopat samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen och har utvecklat sin respektive talan på i huvudsak samma sätt som där. Utredningen är också densamma som i mark- och miljödomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har med stöd av 50 kap. 13 § andra stycket 2 rättegångsbalken avgjort målet utan huvudförhandling.

Rättsliga utgångspunkter

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) bygger, på samma sätt som dess föregångare lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, på huvudregeln att förbindelsepunkten utgör gränsen mellan den allmänna va-anläggningen och fastigheternas va-installationer; förbindelsepunkten utgör alltså grunden för den principiella ansvarsfördelningen mellan huvudmannen och fastighetsägarna (se prop. 2005/2006:78 s. 63). Det är därmed inte huvudmannen utan den enskilde fastighetsägaren som ansvarar för servisledning och andra sedvanliga va-installationer på fastighetens sida om förbindelsepunkten. Huvudmannen råder inte över kvaliteten i fastighetsägarens va-installation och får endast om va-installationen har väsentliga brister vägra att koppla fastigheten till va-anläggningen (se prop. 2005/2006:78 s. 57 och 18 § 2 LAV.)

Genom 19 § och 20 § LAV infördes en uttrycklig reglering som innebär undantag från huvudregeln på så sätt att huvudmannens ansvar utsträcktes till att gälla också vissa särskilda anordningar på fastighetens sida om förbindelsepunkten.

I 19 § första stycket LAV föreskrivs därmed att huvudmannen ska ordna de *pumpar och andra särskilda anordningar* som på grund av den allmänna va-anläggningens konstruktion eller utförande behövs på en fastighet för att fastighetsägaren ska kunna använda va-anläggningen. I paragrafens andra stycke anges att huvudmannen ska ordna den eller de *vattenmätare* som behövs för mätningen.

Enligt 20 § LAV ska fastighetsägaren upplåta nödvändigt utrymme för sådana anordningar som avses i 19 § LAV. Fastighetsägaren ska vidare fortlöpande se till anordningen och skydda den mot skada samt vid behov svara för dess elförsörjning. Fastighetsägaren har också en skyldighet att anmäla uppkomna fel och driftstörningar till huvudmannen.

Fastighetsägarens skyldighet att inrätta utrymme för vattenmätare som en del av fastighetens va-installation var ett sedan lång tid etablerat åliggande i va-förhållanden, som alltså kom att regleras uttryckligen i 19 § och 20 § LAV. I lagförarbetena framhålls huvudmannens ansvar för vattenmätare som ett skäl för att frångå huvudregeln och låta huvudmannens ansvar även gälla för pumpar och andra särskilda anordningar som krävs i LTA-system. Den särskilda regleringen avseende pumpar och andra särskilda anordningar respektive vattenmätare behandlas i ett sammanhang i förarbetena. (Se prop. 2005/06:78 avsnitt 5.9 Särskilda anordningar för användningen av en allmän va-anläggning.)

Av tidigare avgöranden från Statens va-nämnd framgår att sådana kostnader som för grävning av pumpgröp och dragnig av elledning inte omfattas av huvudmannens ansvar enligt 19 § LAV för själva LTA-pumpen och de särskilda anordningar som hänger samman med den (se Statens va-nämnds beslut den 8 maj 2013, BVa 28, och beslut den 27 juni 2014, BVa 60). Att fastighetsägaren själv ansvarar för dessa kostnader har också, om än indirekt, bekräftats i Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 mars 2023 i mål nr M 620-22.

Bedömning

Varken ordalydelsen i 19 § LAV eller förarbetena till bestämmelsen ger något tydligt stöd för att lagstiftaren avsett att utvidga huvudmannens ansvar för pumpar och andra särskilda anordningar på fastighetens sida om förbindelsepunkten till att avse även kostnaderna för grävning, dragning av elledning och övriga liknande kostnader. Ett sådant kostnadsansvar skulle innebära att huvudmannens ansvar blir större för pumpar och andra särskilda anordningar än för vattenmätare, trots att förarbetena behandlar dessa i ett sammanhang och uttrycket ”ordna” används för båda i 19 § LAV. I avsaknad av ett sådant stöd och då det inte heller har framkommit några bärande skäl för att frångå det ställningstagande som kommit till uttryck i Statens va-nämnds avgöranden, bedömer Mark- och miljööverdomstolen att ansvaret för kostnaderna för grävning m.m., i enlighet med ansvarsfördelningens huvudregel, ska ligga på fastighetsägaren. P.Es talan ska därmed inte vinna bifall på den i första hand åberopade grunden.

Kommunen har lämnat en godtagbar förklaring till varför den allmänna va-anläggningen i detta fall har utformats med LTA-teknik. Inte heller det som P.E i andra hand har anfört angående att den allmänna va-anläggningen borde ha utformats på annat sätt kan, mot den bakgrunden, leda till att hans talan bifalls.

Sammanfattningsvis ska därmed mark- och miljödomstolens dom ändras och käromålet ogillas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2023-10-24.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Karin Wistrand och Margaretha Gistorp, tekniska rådet Yvonne Eklund samt hovrättsrådet Katarina Berglund Siegbahn, referent.

Föredragande har varit Leonard Örner.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2022-09-27
meddelad i
Nacka

PARTER

Kärande
P.E

Svarande
Värmdö kommun, Bygg- och miljökontoret

Ombud: Advokat R.L

SAKEN

Kostnadsansvar för installation av pump för utförande av allmän vattentjänst

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen bifaller P.Es talan och förpliktigar Värmdö kommun att till P.E betala 22 850 kr.

Mark- och miljödomstolen avslår kommunens yrkande om ersättning för rättegångskostnader.

YRKANDEN M.M.

P.E har yrkat att Värmdö kommun ska förpliktigas att ersätta honom med 22 850 kr. Han har bestritt kommunens yrkande om ersättning för rättegångskostnader.

Värmdö kommun har motsatt sig P.Es ersättningskrav. Kommunen har för egen del yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

Till stöd för sin talan har **P.E** anfört bland annat följande.

Det yrkade beloppet avser vad han tvingats betala för att låta ordna och installera såväl nedgrävning av pump som uppgradering av elförsörjningen på grund av pumpens drift och larmanordning innefattande draging av elledning och elinstallation. Detta har varit en förutsättning för användning av en utförd VA-anläggning på hans fastighet.

För att en utförd VA-anläggning ska kunna användas måste av lagkravet på att kommunen ska ordna alla nödvändiga anordningar följa att kommunen måste på alla sätt se till att VA-anläggningen fungerar. Det innebär dels att pumpen av främst frostskyddsskäl måste grävas ner eller kapslas in med jord, dels att pumpen med tillhörande larm måste förses med el. Om någon av dessa åtgärder inte utförs, kan VA-anläggningen inte fungera eller fungera enbart efter upprepade reparationer av pumpen, något som medför att kommunen inte godkänner installationen av pumpen.

Han bor i en samfällighet med ca 200 medlemmar. Kommunalt vatten och avlopp (VA) har dragits fram till varje fastighets förbindelsepunkt. Nu pågår arbete med att ansluta VA till varje bostadsbyggnad. Det sker på två olika sätt. I det ena fallet är mark- och vägförhållandena sådana att det inte behövs några särskilda anordningar för att föra avloppet vidare. Anslutningen sker genom s.k. självfall. I det andra fallet behöver det på fastigheten anordnas i första hand en pump, en s.k. LTA-pump, för att lyckas föra avloppet vidare. Så har skett på hans fastighet.

Att tillhandahålla kommunalt VA är i och för sig ett offentlighetsrättsligt åtagande. När kommunalt VA ska anslutas till bostadshuset genom ledningsdragning m.m. på fastighetsägarens mark kan ett avtalsförhållande mellan kommunen och fastighetsägaren inträda endast om det skulle vara så att kommunen ska svara för såväl nedgrävning av LTA-pump som elarbeten, dvs. om det som denna tvist handlar. Det blir då fråga om en tjänst som kommunen låter utföra åt fastighetsägaren. Det rör sig vidare om ett faktiskt utförande av en tjänst som enligt rättspraxis (NJA 1998 s. 656 I och NJA 2008 s. 642) ansetts bli föremål för avtal. Slutsatsen blir att denna tvist är att anse som civilrättslig och dispositiv i den mening att parterna kan förlikas.

Enbart sådana anordningar som ändå inte skulle ha behövts för fastighetens VA-försörjning omfattas av huvudmannens ansvar enligt 19 §. Det betyder att fastighetsägaren ansvarar för servisledning, dvs. schaktning för såväl sådan ledning mellan bostadsbyggnad och LTA-pumpanordning som ledning mellan LTA-pumpanordning och fastighetens förbindelsepunkt. Vidare ansvarar fastighetsägaren för andra sedvanliga VA-installationer.

Generellt gäller att avgifterna för vatten- och avloppstjänster ska fördelas på de avgiftsskyldiga enligt vad som är skäligt och rättvist (31 § första stycket LAV). I den proposition (2005/06:78) som ligger till grund för lagen kommenteras inte närmare i detalj hur kostnadsansvaret ska fördelas mellan huvudmannen och fastighetsägaren när det gäller ordnandet av pumpar m.m. I stället får man söka sig till det betänkande (SOU 2004:64) som lämnades av VA-lagsutredningen. I detta på sidorna 272–277 diskuteras ansvarsfrågan. Närmare om vad där framförs kommer att redovisas i samband med hans synpunkter i hans fortsatta resonemang om tvistefrågan.

Såvitt känt finns det med tillämpning av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) endast ett rättsligt avgörande som gäller tvistefrågan, nämligen dåvarande Statens VA-nämnds beslut den 8 maj 2013 (BVa 28, Va 301/11). Tvisten

gällde vem – fastighetsägaren eller VA-anläggningens huvudman – som skulle bekosta nedgrävning av en LTA-pump och elarbeten. VA-nämnden kom fram till att det inte fanns någon skyldighet för huvudmannen att svara för kostnaderna för dessa åtgärder. Fastighetsägarnas talan lämnades därför utan bifall. Även vad gäller detta avgörande kommer de närmare detaljerna och överväganden som finns i avgörandet att redovisas i anslutning till vad han för fram i sitt fortsatta resonemang.

I det aktuella betänkandet (s. 272–277) beskrivs den inte helt enhetliga rättspraxis som funnits på området enligt den äldre gällande rätten innan 19 § LAV infördes. Skiljelinjen beträffande uppfattningen om vem – huvudmannen eller fastighetsägaren – som skulle bekosta anordningen har huvudsakligen avsett var den skulle placeras, dvs. före eller efter förbindelsepunkten, som ju utgör gränspunkten mellan fastighetsägarens ansvar för den enskilda anläggningen och huvudmannens ansvar för den allmänna anläggningen. Om anordningen fanns på fastighetsägarens mark, var det inte självklart att huvudmannen skulle ha ansvaret för denna.

Efter överväganden kom VA-lagsutredningen fram till att föreslå den nya fördelning av kostnadsansvaret för anordningar på fastighetsägarens mark som gäller enligt 19 § LAV. De grundläggande principerna för kostnadsfördelningen anges av utredningen på så sätt att huvudmannens ansvar avser sådana särskilda anordningar på VA-installationer som inte enbart är motiverade av en eller ett fåtal fastigheters särförhållanden och att den angivna avgränsningen leder till att enbart sådana anordningar som ändå inte skulle ha krävts för fastighetens VA-försörjning omfattas av ansvaret (s. 276 och 457 f). Det övergripande syftet med den nya 19 §, nämligen att huvudmannen måste genom de nödvändiga anordningarna se till att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen, kom till klart uttryck i lagtexten. Motsatsvis följer ju naturligtvis att om huvudmannen inte tillser detta kan fastighetsägarens VA-anläggning inte användas.

Huvudmannen är enligt 19 § skyldig att ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som behövs. Begreppen ”ordna” och ”anordningar” är i sig inte så klagörande, utan för den rätta förståelsen av orden måste dessa läsas samman med

vad som i övrigt anges i paragrafen kompletterat med vad som förs fram i det aktuella betänkandet.

Va-nämnden ansåg i ovan nämnda avgörande att huvudmannen inte skulle ersätta fastighetsägarna för deras kostnader för nedgrävning av pumpen. Att fastighetsägarna enligt 20 § LAV åläggs att upplåta nödvändigt utrymme för en sådan anordning som avses i 19 § LAV innebar enligt nämnden att fastighetsägarna måste själva stå för denna grävningkostnad.

Motiven för 20 § angavs i betänkandet (s. 277) vara att huvudmannen måste kunna fullgöra det ansvar som följer av 19 §. För att kunna göra detta måste huvudmannen ha rätt till erforderliga utrymmen för de anordningar som krävs. Huvudmannen måste få ställa krav på hur utrymmena utformas. I uttrycket ”erforderligt utrymme” ansågs ligga att utrymmet måste uppfylla de krav som rimligen kan ställas av hänsyn till den aktuella anordningen (s. 458).

Va-nämnden ansåg att en grävd grop ute på tomtmark utgör ett utrymme för pumpmodul. Om nämnden nöjt sig med detta konstaterande, så hade den rättsliga analysen kunnat begränsas till frågan om den i 20 § stipulerade skyldigheten att upplåta ett nödvändigt utrymme ska anses vara mer långtgående än huvudmannens skyldighet att ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som på grund av den allmänna VA-anläggningens konstruktion eller utförande behövs på en fastighet för att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen.

Skyldigheten att ordna med pumpar och liknande måste anses innefatta en skyldighet att ordna även med nödvändig nedgrävning av pump för att pumpen ska kunna fungera på ett sätt som gör att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen. Ordalagen ”upplåta nödvändigt utrymme” innebär åtminstone språkligt sett en mer begränsad skyldighet – närmast en skyldighet att upplåta ett befintligt utrymme – än att ”ordna” något, exempelvis att ”ordna ett nödvändigt utrymme”.

Begreppet ”upplåta” avser normalt upplåtelse av rättighet att, i här relevant hänseende, nyttja markområde eller utrymme för underjordiska anordningar eller anläggningar (se 7–12 kap. jordabalken, ledningsrättslagen, 12 och 14 §§ anläggningslagen samt 7 kap. fastighetsbildningslagen). Att en sådan skyldighet att utan vederlag upplåta utrymme också skulle medföra skyldighet att bekosta rättighetshavarens utnyttjande av rättigheten i form av exempelvis iordningsställande av utrymmet så att en anordning kan fungera framstår som en orimlig tolkning och kan inte rimligen ha varit lagstiftarens mening.

Eftersom räckvidden av begreppet ”upplåta” i detta sammanhang inte tillräckligt klargjorts i lagen eller dess förarbeten måste mot bakgrund av syftet med 19 § – att på ett skäligt sätt minska fastighetsägarens kostnadsansvar – fastighetsägarens skyldighet inte anses kunna sträcka sig längre än till en skyldighet att enbart upplåta ett befintligt utrymme (t.ex. det markutrymme där pumpgruppen ska grävas).

Va-nämnden nöjde sig inte med att tolka lagtexten på ett sätt som innebär att fastighetsägarens skyldighet att upplåta nödvändigt utrymme för en anordning även innefattar en skyldighet att bekosta nedgrävning av en pump. I överensstämmelse med den nödvändiga förutsättningen för huvudmannens kostnadsansvar, nämligen att enbart sådana anordningar som ändå inte skulle ha krävts för fastighetens VA-försörjning omfattas av ansvaret, medger nämnden visserligen att det kan hävdas att vissa grävkostnader inte skulle ha uppkommit, om det inte för den allmänna VA-anläggningen behövts en pump inne på fastigheten. Emellertid så måste enligt nämnden frågan om avgiftsreduktion på grund av sådana tillkommande kostnader avvägas med hänsyn till samtliga omständigheter av betydelse för en skälig och rättvis avgiftssättning. Som exempel på sådana omständigheter anger nämnden att det på grund av områdets storlek och terrängen inte funnits någon annan möjlighet än att välja ett LTA-system. Ett sådant system bedömdes också inför utbyggnaden ge en lägre anläggningskostnad jämfört med en konventionell självfallslösning. Nämnden konstaterar vidare att en självfallslösning normalt innebär att ledningar måste grävas ner djupare med högre grävkostnad som följd. Slutligen framhålls som

stöd för nämndens uppfattning att fastighetsägare, som är anslutna till ett självfallssystem med ett eventuellt behov att pumpa vatten från den egna fastigheten, inte skulle komma i åtnjutande av någon avgiftsreduktion vare sig för pumpen i sig eller för några installationskostnader.

Flera invändningar kan riktas mot nämndens resonemang. Den sist åberopade omständigheten torde man kunna bortse från redan genom att det i betänkandet (s. 277) klargörs att huvudmannen liksom enligt äldre rätt inte har något ansvar för en pump som enbart behövs för någon enstaka fastighet. Övriga angivna omständigheter som grunder för att befria huvudmannen från ansvaret för att fullt ut ordna och bekosta en sådan pump som behövs för att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen har överhuvudtaget inte nämnts i betänkandet. Lagtexten är klar. Huvudmannen ska ordna det hela med totalt ansvar för med åtgärderna förknippade kostnader.

Enligt 19 § andra stycket ska fastighetsägaren vid behov svara för anordningens elförsörjning. Det har kommenterats i betänkandet (s. 276) i samband med frågan om vem som ska stå för löpande kostnader som är hänförliga till driften. Det anförs att en LTA- pumpanordning till exempel kräver elförsörjning för att fungera. Utredningen ansåg att fastighetsägaren borde svara för sådana löpande kostnader. Va-nämnden menade att elförsörjning av en pumpanordning knappast kan utföras utan viss ledningsdragning som självfallet kan variera i längd och ofta även innebära visst grävarbete, allt beroende på förhållandena på de enskilda fastigheterna. Enligt nämnden förelåg inte någon skyldighet för huvudmannen att svara för hithörande kostnader.

Varken i betänkandet eller VA-nämndens beslut har beträffande pumpens elförsörjning berörts frågan om huvudmannens skyldighet att ordna så att pumpen kan fungera, dvs. att se till med att den förses med el. I betänkandet har endast angetts att fastighetsägaren ska svara för den löpande eldriftskostnaden. I brist på någon annan vägledning för hur man ska förstå den aktuella bestämmelsen, som knappast

kan anses vara tydligt formulerad, ligger det väl närmast till hands att bedöma att den tar sikte på frågan vem det bör vara som får svara för driftskostnaden.

Enligt VA-nämnden råder det ingen tvekan om att fastighetsägaren ska bekosta all den elledningsdragning och uppgradering av elförsörjningen som förknippas med att pumpen måste förses med el. Det ter sig märkligt att man i betänkandet endast berör frågan om ansvaret för löpande eldriftskostnader och helt förbigår frågan om vem det bör vara som ska ordna med och bekosta elledningar och anslutning till elnätet. Om man klargjort att det är på fastighetsägarens ansvar att – med avvikelse från huvudmannens ansvar att ordna med alla nödvändiga anordningar – ordna med elledningar och anslutning till elnätet, är det självklart att det är fastighetsägaren som ska svara för driftskostnaderna.

Med åberopande av det anförda anser han att rättsläget inte är klart.

Tvisten är sådan som kan lösas genom förlikning. Tvisten är av sådant slag att ett slutligt domstolsavgörande får en prejudicerande verkan. Ingen domstol har hittills prövat räckvidden av den aktuella nya lagbestämmelsen när det gäller principerna för fördelning av kostnader för vissa anordningar. Den enda domstolsliknande instans som prövat en tvist av detta slag är den dåvarande VA-nämnden. Det torde finnas förutsättningar för tingsrätten att med stöd av 56 kap. 13 § rättegångsbalken ”hissa” rättsfrågan till Högsta domstolen för slutligt avgörande av den.

Vad som gällt i fråga om vattenmätare anses okritiskt av VA-nämnden och kommunen kunna tillämpas även avseende LTA-pump. Mot detta kan riktas flera invändningar. För det första anses det generellt tveksamt att beträffande förpliktelser mot enskilda analogt tillämpa rättsliga bedömningar som gäller för ett sakförhållande överfört på ett annat sakförhållande. För det andra har vattenmätare till skillnad mot LTA-pumpar inte någon betydelse för VA-anläggningens funktion, något som är det grundläggande krav enligt 19 § LAV som åvilar huvudmannen när denne ska ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som behövs på en fastighet för att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen. Vidare kan anmärkas

att det vanliga är att vattenmätare monteras inomhus och att det endast är när detta inte fungerar som vattenmätare måste grävas ned (och det till en väsentligt lägre kostnad än att gräva ned en LTA-pump).

I andra hand anser han att kommunen ska ersätta honom med yrkat belopp på den grunden att det funnits möjlighet vid projekteringen av den allmänna VA-anläggningens utförande att vid sidan av en vägkorsning nära en nätstation och nära där hans fastighet A ligger placera en mindre pump som medfört att spillvatten från hans och minst elva andra fastigheter kunnat via självfall forslas vidare via pumpen. Det kan på grund av ett VA-områdes storlek och terrängförhållandena – såsom i princip kännetecknar förhållandet inom stora delar av deras samfällighet – i och för sig bedömas att det inte finns någon annan möjlighet för ett stort antal fastigheter än att för dessa välja ett LTA-system. Emellertid är denna bedömning avhängig av hur den allmänna VA-anläggningen är utförd. I ambitionen att så långt det går beakta att den eftersträvansvärda rimliga kostnadsfördelningen mellan kommun och fastighetsägare kan uppnås åvilar det kommunen att undersöka alla möjligheter för att åstadkomma detta. Det finns endast en pumpstation inom deras samfällighet som ska föra spillvattnet vidare. Det hade, särskilt för åtskilliga fastigheter utmed vissa raka vägsträckor, varit möjligt att projektera mindre pumpar som var och en skulle ha kunnat ta hand om spillvatten genom självfall från ett mindre antal fastigheter. Hans fastighet ligger utmed en sådan rak vägsträcka. Den ligger också nära en nätstation vid en vägkorsning. Genom att placera en pump i anslutning till nätstationen hade det alternativt varit möjligt inte bara för hans fastighet utan även för ett större antal andra fastigheter att via pumpen få sitt spillvatten genom självfall vidarefört till den centrala pumpstationen.

Om hans talan skulle vinna bifall på denna grund har alla hans utlägg som motsvarar vad han yrkat i ersättning av kommunen varit onödiga. Han har därför yrkat ersättning för dessa utlägg.

Till stöd för sin inställning har **Värmdö kommun** anfört bland annat följande.

Värmdö kommuns uppfattning är att innebörden i 19 § lag (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) endast inbegriper VA-huvudmannens ansvar för själva LTA-pumpanordningen på fastigheten. VA-huvudmannen har vanligtvis inget ansvar på den privata sidan om förbindelsepunkten, förutom ägande av LTA-pumpanordning och vattenmätare. Fastighetsägaren ansvarar för sina VA-installationer på fastigheten och den av VA-huvudmannen ägda LTA-pumpanordningen ingår i fastighetens VA-installation. Detta medför att fastighetsägaren också har allt grävningsansvar inklusive kostnader för VA-installationerna på sin fastighet, både för servisledning och pumpgrop. Det finns ingen grund att skilja på det kostnadsansvar fastighetsägaren har för servisledning på den egna fastigheten och kostnadsansvaret för pumpgropen. Lagstiftaren har valt att lägga det tekniska och ekonomiska ansvaret för själva LTA-pumpanordningen på VA-huvudmannen på så sätt att denne ansvarar för att införskaffa och installera den samt ansvarar för framtida drift och underhåll av den. Som jämförelse kan pekas på praxis gällande vattenmätare, som också är en av VA-huvudmannen ägd anordning som ingår i fastighetens VA-installation. När det gäller mätarplats för vattenmätare, som kan likställas med gropen för LTA-pumpanordning, så har fastighetsägaren ansvaret för att ordna och bekosta mätarplatsen. I det fall mätarplatsen inte är belägen i byggnad, så gäller samma för mätarbrunn. Av det angivna kan slutsatsen dras att fastighetsägaren har ansvaret för att ordna och bekosta pumpgrop för LTA-pumpanordning precis som allt annat grävarbete för sina VA-installationer.

Med stöd av 20 § LAV ansvarar fastighetsägaren för elförsörjning till LTA-pumpanordning och ansvarar också för de elanslutningskostnader som uppkommer. Fastighetsägaren är såsom elabonnet ansvarig för fastighetens el-central och eventuell uppgradering av huvudsäkringar m.m.

Ovanstående ansvarsfrågor gällande grävningskostnad för pumpgrop samt kostnad för elanslutning har Statens VA-nämnd juridiskt avgjort i sitt beslut den 8 maj 2013, BVa 28, Va 301/11, vilket kändan nu anser vara felaktigt bedömt av Statens VA-nämnd. Värmdö kommun håller inte med om denna uppfattning. Därutöver vill kommunen hänvisa till Statens VA-nämnd beslut den 27 juni 2014, BVa 60,

Va 5-15/13, vilken kan anses bekräfta bedömningen i det tidigare beslutet den 8 maj 2013.

Tidigare rättsliga bedömningar i VA-mål från Statens VA-nämnd är fortfarande vägledande och har inte blivit en nullitet bara för att VA-målen överfördes till mark- och miljödomstolarna år 2016.

Vad lagstiftaren har avsett med innebörden i 19 § LAV anser kommunen vara tydligt. I proposition 2005/06:78 sid 73 framförs bedömning om frågan hur långt VA-huvudmannens ansvar ska sträcka sig gällande ansvaret i 19 § LAV, vilket visar att fastighetsägarens egen tolkning av begrepp i 19 § LAV inte är relevant. Även i propositionens författningskommentar gällande 19 § LAV, sid 140, utvisas var gränsen går för VA-huvudmannens ansvar i ordnandet enligt 19 § LAV.

Kommunen anser att fastighetsägaren gör en överdriven analys av 19–20 §§ LAV gällande sådant som redan har klarlagts i förarbeten, rättspraxis och doktrin.

Värmdö kommun bestrider fastighetsägarens andrahandsgrund med hänvisning till att det är huvudmannen för den allmänna VA-anläggningen som ensam bestämmer vald teknik i utbyggnad av den allmänna VA-anläggningen (se prop. 2005/06:78 sid 81). Huvudmannen för allmän VA-anläggning har som uppgift att efter lämplighets- och kostnadsavväganden uppföra en ändamålsenlig anläggning. Detta innebär att VA-huvudmannen då gör det närmare systemvalet och beslutar teknisk lösning utan någon samrådsskyldighet med fastighetsägare.

En allmän VA-anläggning byggs vanligtvis ut med självfallssystem eller LTA-teknik med pumpar. Huvudmannen för den allmänna VA-anläggningen gör ensam valet av teknik till bebyggelseområdet utifrån lämplighets- och kostnadsavväganden för att uppföra en ändamålsenlig VA-anläggning. I detta fall har man valt att bygga ut den allmänna VA-anläggningen med LTA-teknik till bebyggelsen, vilket kräver pumpning på anslutna fastigheter. Bestämmelserna i 19–20 §§ LAV är tillämpliga. Värmdö kommun kan vitsorda att självfallslösning kunde ha valts men den är inte lämplig eftersom det hade medfört svårare VA-utbyggnad med mer sprängning och

högre kostnad. Utbyggnad med LTA-teknik är vanligt förekommande i skärgårdsområden. Det får påpekas att bedömningen alltid görs för hela bebyggelseområdet och inte för en enskild fastighet. Fastighetsägarens förslag med en pumpstation på ett specifikt ställe anser kommunen inte vara ett gångbart alternativ eftersom gällande detaljplan anger naturmark för platsen. Pumpstationen skulle ha hamnat för nära bostadshus.

Värmdö kommun anser det föreliggande skäl i detta mål att frångå grundregeln i VA-mål enligt 56 b § LAV om att varje part bär sina egna rättegångskostnader. Kommunen yrkar om ersättning med stöd av 56 d § LAV. Kommunens uppfattning är att fastighetsägaren har föranlett onödig rättegång och handlat på ett sådant sätt som avses i 18 kap 6 § RB.

DOMSKÄL

Handläggningen

Enligt 56 kap. 13 § rättegångsbalken får en tingsrätt med parternas samtycke hänskjuta en viss fråga i målet till prövning av Högsta domstolen när förlikning om saken är tillåten. Mark- och miljödomstolen finner att det i förevarande fall saknas skäl att hänskjuta någon fråga i målet till Högsta domstolen. P.Es yrkande i denna del ska därför avslås.

Tingsrätten avgör med stöd av 42 kap. 18 § första stycket 5 rättegångsbalken målet utan huvudförhandling.

Tillämpliga bestämmelser m.m.

I 19 § LAV anges bland annat att huvudmannen ska ordna de pumpar och andra särskilda anordningar som på grund av den allmänna VA-anläggningens konstruktion eller utförande behövs på en fastighet för att fastighetsägaren ska kunna använda VA-anläggningen. Vidare anges att om vattenförbrukningen på en fastighet behöver fastställas genom mätning, ska huvudmannen ordna den eller de vattenmätare som behövs för mätningen.

Enligt 20 § LAV gäller följande. En fastighetsägare är skyldig att upplåta nödvändigt utrymme för en sådan anordning som avses i 19 §. Fastighetsägaren ska fortlöpande se till anordningen och skydda den mot skada samt vid behov svara för dess elförsörjning. Fastighetsägaren ska snarast anmäla uppkomna fel och driftstörningar till huvudmannen.

Av förarbetena till 19 § LAV framgår bland annat följande. När en VA-anläggning, såsom ett LTA-system, för att fungera förutsätter att pumpar eller andra särskilda anordningar förläggs på fastighetssidan om förbindelsepunkten, kan det vara svårförståeligt för fastighetsägaren att behöva svara för sådana anordningar. I den situationen framstår förbindelsepunkten inte som en naturlig avgränsning av huvudmannens ansvar. Detta gäller särskilt när det rör sig om anordningar som kräver underhåll och även behöver bytas ut med jämna mellanrum. När särskilda anordningar krävs på grund av att huvudmannen valt ett visst system, och detta inte är motiverat enbart av en eller ett fåtal fastigheters särförhållanden, kan det alltså vara befogat att utvidga huvudmannens ansvar. Vad gäller ansvarsfördelningen bör huvudmannen åtminstone ansvara för införskaffande och installation av de anordningar som behövs samt svara för service och underhåll. Den löpande tillsynen över anordningar som finns inne på fastigheterna bör dock fastighetsägaren stå för (prop. 2005/06:78, s. 72–73, se även s. 140).

Av förarbetena till 20 § LAV framgår bland annat följande. Bakgrunden till bestämmelsen är huvudmannens lagreglerade ansvar för anordningar förlagda till fastigheterna enligt 19 §. För att huvudmannen ska kunna fullgöra ansvaret måste fastighetsägaren upplåta nödvändigt utrymme för anordningarna. I uttrycket nödvändigt utrymme ligger att utrymmet måste uppfylla de krav som rimligen kan ställas av hänsyn till anordningen. Genom bestämmelsen kan huvudmannen kräva att en vattenmätare förläggs frostfritt och på en plats som tillåter en god mätarfunktion, att mätarplatsen är lämplig från arbetarskyddssynpunkt m.m. (a.a., s. 141). För att kunna fullgöra sitt ansvar krävs att huvudmannen har rätt till nödvändiga utrymmen för de anordningar som behövs. Huvudmannen måste få ställa krav på hur utrymmena utformas och hur anordningarna inrättas, inte minst

från arbetarskyddssynpunkt. Dessutom måste huvudmannen ha rätt till tillträde till sådana utrymmen. Det bör därför införas en bestämmelse om detta i lagen (a.a., s. 73)

Frågan i målet

Fråga i målet är om P.E i egenskap av fastighetsägare, eller Värmdö kommun, i egenskap av huvudman, ska stå kostnaden för installation och nedgrävning av en LTA-pump på P.Es fastighet, jämte kostnaden för uppgradering av elförsörjningen (dragning av elledning och elinstallation) på grund av pumpens drift och larmanordning.

Värmdö kommun har inte bestridit att pumpen på grund av den allmänna VA-anläggningens konstruktion och utförande behövs på P.Es fastighet för att han ska kunna använda VA-anläggningen. Kommunen har inte heller ifrågasatt att de av P.E anförda kostnaderna avseende installation och grävning i och för sig är nödvändiga för att LTA-pumpen ska kunna fungera. Kommunens invändningar i målet tar i stället sikte på att huvudmannens ansvar enligt 19–20 § LAV enligt kommunens uppfattning inte inbegriper anläggandet av en grop för pumpen och elanslutning.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Det kan inledningsvis noteras att VA-nämnden i tidigare beslut har gjort en bedömning av rättsläget som innebär att det är fastighetsägaren som ska vara ansvarig för den typ av kostnader som är aktuella i förevarande mål. Någon prövning i högre instanser har såvitt känt inte skett. Mark- och miljödomstolen redovisar i det följande hur domstolen ser på innebörden av gällande rätt, samt hur de i målet aktuella frågorna ska bedömas.

Huvudmannen har enligt 19 § LAV en skyldighet att ordna behövliga pumpar och andra anordningar. Ordet ordna ger vid handen att huvudmannens ansvar går längre än att bara tillhandahålla eller bekosta själva pumpen eller anordningen. Enligt Svensk ordbok (2021) har ordet ”ordna” bland annat betydelsen ”försätta i dugligt

eller funktionellt skick”. I förarbetena till 19 § anges, som framgår ovan, att huvudmannens ansvar att ordna pumpar och andra anordningar i vart fall ska omfatta installationen anordningen.

En LTA-pump kan vanligtvis inte fungera utan elektricitet. Enligt mark- och miljödomstolen måste 19 § LAV uppfattas så, att framdragning och anslutning av el är en del av normal installation av en pump och därmed omfattas av huvudmannens ansvar. Att det av 20 § LAV framgår att fastighetsägaren vid behov ska svara för pumpens elförsörjning föranleder ingen annan bedömning, då detta stadgande får uppfattas så, att det avser konstnaden för abonnemang och elförbrukning.

Även åtgärden att gräva och iordningsställa en grop på lämplig plats får enligt domstolen närmast uppfattas som ett led i att ordna en pump, det vill säga försätta pumpen i funktionellt skick. Detta talar för att åtgärderna faller under huvudmannens ansvar enligt 19 § LAV. Värmdö kommun har dock invänt mot detta genom att peka på att fastighetsägaren har en skyldighet enligt 20 § LAV att upplåta nödvändigt utrymme för pumpen.

Av förarbetena till 20 § LAV framgår att avsikten är att huvudmannen ska kunna ställa krav på hur utrymmet för pumpen utformas och hur anordningarna inrättas, bland annat för att åstadkomma en frostfri miljö. Det anges inte vem som ska bekosta bygg- och anläggningsarbeten för det fall en lämplig lokal inte finns tillgänglig inom fastigheten. Begreppet ”upplåta” i 20 §, i kontrast till ”ordna” i 19 §, ger enligt mark- och miljödomstolen uttryck för att fastighetsägaren är skyldig att tåla det intrång som lokaliseringen av pumpen inom dennes fastighet utgör, inte att han eller hon vid behov ska bygga eller anlägga utrymmen samt dra fram elledningar.

Ur ett skälighetsperspektiv framstår det också som rimligt att huvudmannen är den som får bekosta nödvändiga anpassningar såvitt gäller sådana pumpar som huvudmannen är skyldig att ordna enligt 19 § LAV. Detta med hänsyn till att sådana pumpar är betingade av vilken konstruktion och vilket utförande som huvudmannen

valt för den aktuella VA-anläggningen. Att låta huvudmannen stå för de merkostnader som uppkommer vid ordnande av sådana pumpar innebär dessutom lämpliga ekonomiska incitament för huvudmannen att utforma VA-anläggningen på det sätt som totalt sett blir mest kostnadseffekt.

Såsom påpekas i förarbetena (se ovan) är huvudmannen inte skyldig att bekosta pumpar som är motiverade enbart av en eller ett fåtal fastigheters särförhållanden. I sådana fall blir huvudmannen naturligtvis inte heller skyldig att bekosta installations- och grävningsarbeten avseende de pumpar som behövs på enskilda fastigheter.

Mot denna bakgrund finner mark- och miljödomstolen att det är Värmdö kommun, i egenskap av huvudman, och inte fastighetsägaren P.E, som med stöd av 19 § LAV har det ekonomiska ansvaret för tillkommande kostnader för grävnings- och elarbetena som behövts för att installera LTA-pumpen i ett lämpligt utrymme på P.Es fastighet. De kostnader för sådana arbeten som P.E ha lagt till grund för sitt ersättningsanspråk har inte ifrågasatts av kommunen. Därmed finns det förutsättningar att bifalla käromålet. P.E ska enligt mark- och miljödomstolen således tillerkännas ersättning av Värmdö kommun med det av honom yrkade beloppet 22 850 kr.

Rättegångskostnader

Värmdö kommun har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i målet. Huvudregeln är i förevarande typ av mål att vardera parten ska stå sina egna rättegångskostnader (56 b § LAV). Rätten får dock förplikta en part att helt eller delvis svara för rättegångskostnaderna, bland annat om parten har inlett en rättegång utan att motparten har gett anledning till det eller på annat sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har föranlett en onödig rättegång.

Mark- och miljödomstolen kan inte se att P.E i något avseende förfarit på ett sätt som skulle kunna utgöra grund för att låta honom helt eller delvis stå för Värmdö kommuns rättegångskostnader. Kommunens yrkande ska därför avslås.

Sammanfattning

Huvudmannens ansvar enligt 19 § LAV att under vissa förhållanden ordna en LTA-pump begränsar sig inte till att bekosta själva pumpen utan omfattar även tillkommande kostnader för bland annat elanslutning och grävning som pumpinstallationen ger upphov till. Bedömningen grundar sig främst på ordalydelsen i 19 och 20 §§ LAV, samt relevanta propositionsuttalanden, men beaktar även vad som kan anses var skäligt samt lämpligt ur effektivitetssynvinkel.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 18 oktober 2022

Björn Räftegård

Ulrika Haapaniemi

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Björn Räftegård och tekniska rådet
Ulrika Haapaniemi